

БЪЛГАРСКА РЕЧ ОТ АЛБАНИЯ ГОВОРЪТ НА СЕЛО ВРЪБНИК

© Евдокия Иванова Христова

РЕЦЕНЗЕНТИ:

проф. д-р Иван Кочев
доц. д-р Славка Керемидчиева

ТЕХНИЧЕСКИ РЕДАКТОР:

Петър Цонев

ПРЕДПЕЧАТНА ПОДГОТОВКА:

Боян Христов

Университетско издателство “Неофит Рилски”
Благоевград, 2003

ISBN 954-680-277-8

Предговор

Доц. д-р Евдокия Христова е един от най-изтъкнатите български изследователи на югозападнобългарските говори от географската област Македония не само в Югозападния университет “Неофит Рилски” в Благоевград, но и в общобългарски план.

Нейната значителна научна продукция е почти изцяло посветена на проблемите, свързани с проучването на българските македонски диалекти, за което свидетелстват както защитената през 1995 г. докторска дисертация “Фонологичната система на благоевградският говор”, а така също и серията от студии и статии, отпечатани преди това в авторитетните издания на Института за български език при БАН и Македонския научен институт - София.

Интересът ѝ към говорите от този регион на българското езиково землище възниква още през студентските години, когато се включва в диалектоложките експедиции, организирани от БАН за събиране на материали за Българския диалектен атлас. Натрупания опит тя използва по-късно при написването на по-големи и по-малки трудове, в които очертава границите на благоевградският говор, предлага делитба въз основа на вътрешното му членение, определя мястото му в системата на целокупния български диалектен език и др.

Кръгът от занимания от онова време непрекъснато се разширява, тя обръща поглед и към историческата диалектология, като анализира един от сборниците от XIX в., завещани от архивното наследство на големия български лингвист - член-кореспондент проф. Кирил Мирчев. В сборника намира отражение уникалният разложки говор, с който новобългарският език става известен на света благодарение на публикуваните от Вук Караджич диалектни материали, записани от него във Виена през 1822 година от устата на някакъв търговец - “прави бугарин из Разлога”.

Христова потвърждава мисълта на съвременните български диалектологи, че оригиналността на разложкия диалект се корени във факта, че той се намира в ятовата изогласна област, където си дават среща българският езиков Изток и Запад.

Заслужено внимание буди изследването ѝ, посветено на лексикалните проблеми на писмено-регионалната норма в Р Македония, в което след съпоставяне на лексика от скопския вариант с лексика от цялата българска територия, установява западнобългарската диалектна основа на съчинената след Втората световна война в Скопие и Белград служебноезикова формация.

В най-новото изследване на д-р Христова “Говорът на село Връбник, Албания” и в серията публикации за този диалект (повечето

от които в столичния езиковедски печат) авторката има съществен принос за закръгление на знанията за езиковата област Корешчата в Костурско, към която отнасяме и връбнишкия говор в Албания. Тя подчертава уникалността на диалекта, имаш оазисен характер сред албанското езиково море. Изследването ѝ спомага за установяване на връзката между този говор и другите крайни югозападни диалекти. То хвърля светлина върху по-общия теоретичен проблем за архаичността на южните български говори от езиковия континуум. Изследването ѝ спасява от забрава българската реч в най-отдалечения район, върху който непрекъснато влияе и ще влияе и в бъдеще албанският език.

За нашата историческа лингвистика описаният диалект има важно значение, като се има предвид, че село Връбник се намира в областта Девол, която е свързана със средновековния архиепископски център (със същото име), играл важна роля в духовния живот не само по времето на Св. Климент Охридски, но и по-късно, при териториалното разширение на Втората българска държава.

Неслучайно именно тук са запазени следите от стария назализъм чрез живите факти на разложени ринезъм на ж и ѹ в облици като *гълъмбòка*, *гълъмбòчѝна*, *гръндѝ*, *гълъмбѝ*, *гъмба*, *дъмп*, *зъмбе*, *испъндèно*, *къндèла*, *мъндро*, *назъмбѝца*, *одънде*, *пъндар*, *съндòви*, *зъръмбѝца*, *братученда*, *гувèндар*, *грèнда*, *девèндинесе*, *ендòр*, *ензик*, *колèнда*, *нарèнда*, *пендесе*, *пèнда*, *прèнда*, *рèнда*, *стенгàрка*, *чèндо* и др.

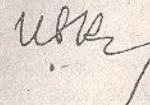
Нови и любопитни данни д-р Христова изнася за застъпниците на праслав. *tj като *шч* (*кèща*), *dj като *жс* (*вèжса*), за групите *чър//чер* и пр.

От иновациите ще посоча само: установяването на фиксирано парокситонно ударение (с отклонение към пропарокситонеза при членуването), свободния словоред при прилагателните имена, наличието на специални форми за сложните бъдещи и сложните минали времена, отсъствието на преизказно наклонение и още много др.

Д-р Христова за пръв път публикува образци от връбнишкия говор, които разкриват цялостното му езиково богатство - на фонетично, морфологично, лексикално и синтактично равнище.

Вън от всяко съмнение е, че този труд, посветен на диалект, намиращ се в една труднодостъпна за проучване област извън границите на сегашна България, ще отговори не само на потребностите на родната наука за диалектите и историята на езика, но и много пошироко - на сравнителното славянско езикознание.

Проф. д-р Иван Кочев

УВОД

В центъра на предложеното изследване е говорът на село Връбник, Албания, тъй като този диалект не е проучван и поради това не е отразен в томовете на "Български диалектен атлас" (I, II, III, IV том, а също и "БДА. Обобщаващ том").

Основната цел на изследването е да се представи фонетичната и морфологичната система на говора на с. Връбник на съвременния етап от тяхното историческо развитие. Покрай основната цел се решават допълнително и други задачи: 1. Определя се мястото на диалекта сред другите говори в района, и по-точно сред диалектите в езиковата област Корешчата, Костурско; 2. Установява се връзката му с южнобългарските диалекти като сродни по типология; 3. Не на последно място се определя отношението му към книжовния и към диалектния български език.

За разрешаване на поставените задачи са използвани различни методи - структурно-описателният, сравнителният, съпоставителният.

Отговорната цел на изследването изискваше отговорна и сериозна предварителна подготовка. Диалектният материал можеше да се събере само на терен - в село Връбник, Албания. Осъществих две пътувания - през ноември 1993 и през юли 1995 г.

Работата се базира на лично събрани материали на място от голям брой информатори, които са запазили автентичния си говор. Възрастта на осведомителите тук не се оказа социолингвистичен фактор за автентичност на речта, тъй като селището е българоезично и е заобиколено от етнически албанци. Всички жители на селото говорят майчиния си архаичен диалект. В известна степен, но главно във фонетиката, започва да се чувства влиянието на албанския език (но само в речта на най-младите).

Жителите във Връбник не само че ни посрещаха с безкрайна обич, но и ни помагаха с максимално желание в събирателската дейност. Изключително съм благодарна на господата Раки Бело и Димитър Бело - докторанти в ЮЗУ "Неофит Рилски" - Благоевград, на Никола Николовски - възпитаник на ЮЗУ и на техните семейства за оказаната помощ. Безкрайна признателност и благодарност изпитвам и към всички хора от Връбник, които сами желаеха да mi разказват, като споделят нерадостната си лична и съдбата на цялото

отделено от българския си корен население. Въпреки тежката си ежедневна работа успяваха да намерят време, за да ми помогнат при изследването на говора. Настояваха да записвам все повече и повече, защото сами предузецаха, че диалектът им е обречен на изчезване.

Събирането на материала осъществих в пряк непринуден разговор. Многобройните магнитофонни записи документират диалектните явления и служат за разработване на онези основни части на изследването, които изискват по-пълен свързан текст.

Материалите са събрани по предварително подготвен за целта въпросник.

Географско расположение и кратки данни за село Връбник

Село Връбник днес се намира в държавните граници на РАлбания, по-точно в Югоизточна Албания, непосредствено на границата с Гърция. Селото е най-източната точка на Албания. Отстои на около 40 км северозападно от гр. Костур; на около 50 км югозападно от гр. Лерин; на 80 км южно от Охрид; на 30 км източно от Корча. На север от Връбник, на около 7 км, се намира Малкото Преспанско езеро (Мала Преспа).

Село Връбник е селище от областта Девол, чийто административен център е градчето Билища (Билишча), разположено на 6 км западно от Връбник. Историческата област Девол се свързва със средновековния архиепископски център със същото име¹, играл важна роля в духовния живот по времето на Св. Климент Охридски, а по-късно и по време на териториалното разширение на Втората българска държава до Адриатическо и Бяло море (Тогава са приобщени и крайните югозападни български земи.)

Етимологията на името Девол е народна и се свързва с първите нападения на турците.

*Тұка Деволта қела българика беше. Девол шо се қазва?
Орайше дедото на нівата. И ойде мнучето.*

- Дедо, дойдоे түрцитте - му вёли.
- Айде, бре. Кәкви түрци? - му вёли.
- Дө, вол! - му викна на воло. Дө, вол! - му рече.

Нè мурèче на албàнцки. Дө, вол! - му рече. И остана їмето.

Самото село Връбник е разположено в малка котловина в

планинска местност². От двете му страни са каменистите планини Висок вър и Стрàната (около 1500 м). Надморското му равнище е около 1000 м.

За историята на село Връбник не се знае почти нищо определено освен че е много старо. Хората съмътно си спомнят предания от прадеди, че селото им е било в землището на съседния градец Билища, в местността Селце. Било е подпалвано два пъти от турците. Жителите му са били принуждавани да се преместват в планината и да го съграждат наново. Етимологията на името Връбник също е народна и доста правдоподобна. Някога през селото е минавала река, около която растели много върби. Оттам то е получило името си.

Днес в село Връбник има около 70-80 къщи - ниски, почти еднотипни, със специфичната за Беломорието белота на стените³. Населението наброява не повече от 300 души с тенденция към намаляване. При възможност по-младите се изселват в Гърция и САЩ. Причините основно са икономически. В селото хората нямат доходи. Поминъкът е скотовъдство и земеделие, а в такава планинска местност и това се постига с огромно човешко напрежение.

Жителите на село Връбник са етнически българи в Беломорска Македония. По-старите, които един по един вече си отиват, са запазили своята родова памет.

Нàше сёло шо сме? Нàе сме православни бългàри. И нàше сёло ёсти чисто бългàрцко.

Населението е православно и вярващо. Голямата старинна църква "Свети Георги" го събира днес в радост и мъка. И за нея се знае само, че е много стара и няколко пъти е опожарявана. През режима на Енвер Ходжа е превърната в сушилня за тютюн. Днес хората я възстановяват - кой с каквото може. Извън селото има и два малки параклиса - "Св. Нестор" и "Св. Петър".

Доскоро смесените бракове между връбничани православни и албанци мюсюлмани са били единствени случаи. Интересен момент от психологията на хората от Връбник е, че когато момче от селото се жени за албанка, изповядваша ислама, най-напред я кръщават в християнска църква, след което венчават младите. Децата от този брак също стават православни.

Днес тези традиции не се спазват така стриктно. Заобиколени от етническо албанско население, хората на село Връбник може би ще

се асимилират по естествен начин. Малко са и възрастните, които не знаят албански език и единственото им средство за общуване е местният диалект. Официалният за държавата албански език вече влияе на речта на по-младите - особено в областта на фонетиката.

Трудолюбието на жителите на с. Връбник проличава не само в ежедневния труд за настъпния, но и в учението. Оттук са излезли лекари, агрономи, инженери, учители. В селото винаги е имало училище - днес в него се учи на албански език по албанската образователна система до IV клас. По решение на кметството се изучава и т. нар. македонски книжовен език от циклостилни буквари и читанки, изпратени от Р. Македония. Македонската азбука и скопската норма "не бендисва" на децата и родителите от Връбник. За тях е неестествено да преминават от *македонцио, булгàрцио, нашио ёзик, шò си го ѹмаме*, от един български *ъ*-говор към писмено-регионалната разновидност на българския език, базираща се на *a*-диалектите.

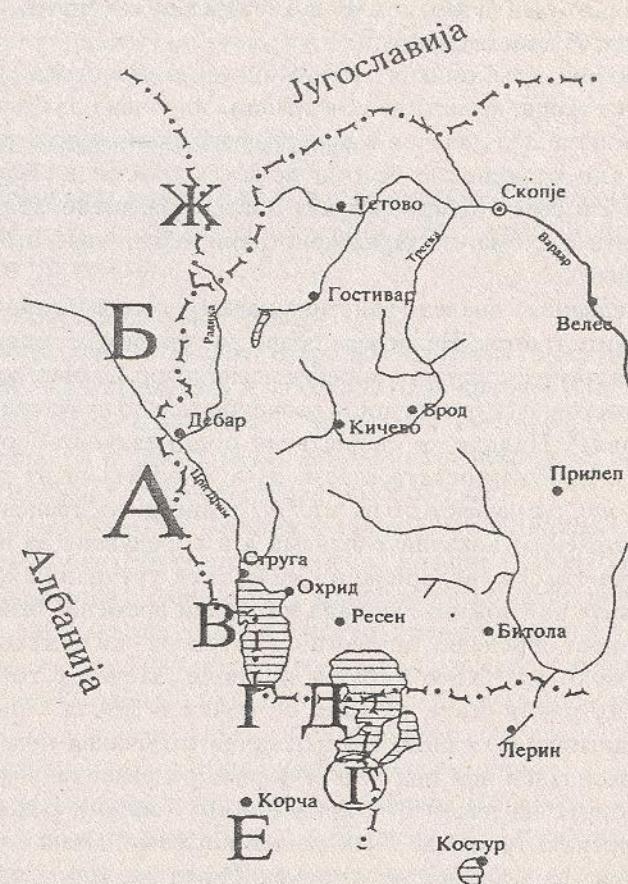
Граници на говора

Говорът на село Връбник не е описан досега. Това е български диалект от крайния югозапад на езиковото ни землище.

Бл. Шклифов споменава името на село Връбник като селище от Горнокостурско - една от двете подобласти на говорната област Костурско⁴. По-нататък той не се спира повече върху това, както и не дава диалектен материал от с. Връбник в образците от разглежданятия от него костурски говор⁵.

Терминът "връмнички говор" и съвсем пестеливо споменаване на някои негови особености откриваме у Б. Видоески⁶. Авторът твърди, че тези особености характеризират и говора на съседното корешчанско село Въмбел (което отдавна е разрушено, а жителите му са преселени по други места). Видоески унифицира връбнишкия говор с един от разгледаните от него костурски говори - костурско-корешчанския. Той също не дава образци от връбнишкия говор⁷.

Някои от особеностите на говора на с. Връбник, посочени от Видоески, обаче са недостоверни. Невърно е, че в системата му липсва назален палatal *ň*, че на мястото на *x* в краесловие се появява *j*, че не са познати форми за множествено число с флексия *-ениича* при имената от среден род.

- А Голобрдски говор
- Б Обочки говор
- В Говорот на село Лин
- Г Говорот на селата Тушемишта и Пискулија
- Д Западнопрестапски говор
- Е Връмнички говор
- Е Бобоштенски говор
- Ж Западско-борјански говор

Картата е копирана от Б. Видоески.
Македонските диалекти во Албанија.
В: Диалектите на македонскиот јазик. Т. 1.
Скопје, 1998, 353

Относно идентичността му с костурския корешчански говор може да се отбележи следното:

Най-общо връбнишкият говор битува в езиковата област на костурските говори, намираща се в крайния югозапад на българското езиково землище. По-далечни и в географското си разположение, и в лингвистично отношение са българските говори в Леринско и Корчанско. На север от връбнишкия диалект са допреспанските говори, чиято система е с характеристични черти, ярко отличаващи се от неговите⁸.

Изследваният диалект наистина най-общо се включва в ареала на костурските говори. Не можем обаче да говорим за еднаквост на връбнишкия говор с костурско-корешчанския говор. Самият костурско-корешчански говор се оказва доста разнообразен по пунктовете, които го представят⁹. Налице са съществени общи езикови особености: развой на старобългарската гласна *ж* > *ъ*, остатъци от разложен назализъм, *шч*, *жс* на мястото на **tj*, **dj*, групи *ър*, *ъл*, среден тембров клас, представен от вокалните фонеми *а* и *ъ*, редукция на широките неударените гласни, веларизация на *о* след гутурални съгласни, конструкциите на сложните минали и бъдещи времена. Тези езикови черти всъщност определят типологията на говора - диалект от крайния югозапад на българското езиково землище. Заедно с това между говорите на различните селища се сочат и доста съществени индивидуализации ги различия: различни окончания при имената, различни окончания при глаголните форми, редуване на вокала *а* с *ъ* < *ж* в говорите на някои от селата (*мъми* - *мàми*), рефлекс *а* на старобългарската гласна *ж* в некоренни морфеми. Няма единство и по отношение на рефлекса на вторичен *ъ* пред назалната съгласна *м* във финална позиция - *осом*, *осъм*, *осум*. В част от областта не се откриват звучните сибиланти *s* и *ц*. Голямо разнообразие и различия се откриват и в местоименните системи - в повечето от посочените селища функционират собствени диалектни местоименни форми. Не на последно място са и разликите в строежа и в честотата на употреба на деепричастията, във фонетиката на отделни думи и немалкото лексикални различия.

Всичко това удостоверява факта, че трябва условно да се говори за един диалект - костурско-корешчански. Всъщност данните говорят, че всяко селище в езиковия район на Корешчата има собствена диалектна система.

Собствена диалектна система има и говорът на село Връбник. Той е неописан диалект от езиковата област на Корешчата с типология на краен югозападнобългарски говор.

Обща характеристика на говора

Връбнишкият говор има следните по-важни езикови особености, които определят неговото самостоятелно място сред общността на българските диалекти.

1. В областта на фонологията:

По отношение на гласните откриваме еднаквост между системите на книжовния български език и на говора на с. Връбник. Системата на ударения вокализъм е идентична - триъгълна, шестчленна, тригласна и тристепенна. Тя се представя от вокалните фонеми *e*, *u*, *a*, *ъ*, *о*, *ү*, като *a*, *ъ* изграждат устойчив среден тембров клас.

С особеностите на вокалната система връбнишкият говор се свързва и с източните български диалекти. Налице е източнобългарско редуване на широки с тесни гласни. Въпреки това от фонетична гледна точка той не създава такова богато разнообразие от звукови разновидности, характерно за източнобългарските диалекти. Тази особеност, веларизацията на *о*, липсата на редувания при *e* го свързва със западните диалекти. Посочената специфика се предопределя от мястото му в крайните югозападнобългарски говори.

В областта на консонантизма специфична особеност е наличието на автономен палатален ред, който се представя от четирите палатални съгласни: *ќ*, *ѓ*, *љ*, *њ* и *й*. Налице е количествена разлика между консонантната система на връбнишкия говор и системите на книжовния език и на източните диалекти. Системите се отличават и качествено - по взаймните връзки, в които влизат на базата на корелациите. За говора с. Връбник корелацията е една - по признаките звучност - беззвучност. Диалектът не познава мекостната корелация.

2. Наследници на старобългарските гласни днес в говора са:

а) Архаична черта на говора е наличието на разложен назализъм в резултат от развой на старобългарските носови гласни *ж* и *ъл*. На мястото на двете гласни откриваме по два застъпника. Единият е орална гласна *ъ* < *ж* и *e* < *ъл*. Другият е съчетание от вокал и съгласна, т.е.

налице са следи от стария назализъм - орална гласна *ъ* или *e* и назална съгласна *м* или *n*. Континуантите с разложен назализъм, макар и по-редки, не са единични и са жива особеност и днес във фонетичната система на говора.

Застьпник с разложен назализъм *ъм* (*ън*) < *ж* откриваме в думите: *бъндено* 'билд', *гълъмбока*, *Глъмбоч* (топоним), *грънди*, *гълъмби*, *гъмба*, *Дъмбо* (топоним), *зъмбе*, *зъмби*, *испъндено*, *крънк*, *къндела*, *мъндро*, *назъмбѝца* 'болест по конете', *одънде* 'оттатък', *пъндар*, *съмба*, *съндови*, *тръмба* и др.

Застьпник с разложен назализъм *ен* < *ж* откриваме в думите: *братучёнда*, *грёнда*, *гувёндо*, *девёндесе*, *эндэр*, *энзик*, *нарёнда*, *пёнда*, *прёнда*, *рёнда*, *стенгárка*, *чёндо* и др.

б) Повсеместен застьпник на старобългарската ятова гласна *ѣ* е гласната *e* (включително и след рано затвърдялата коренна съгласна *ч*: *бесцёnen*, *цедѝло*, *цел*).

в) Преглас на етимологично *и* > *e* откриваме в ограничени случаи: *чекам*, *жёлба*, *кушёра*, *чёша*, *върничёни* 'жители на Връбник', *корчёни* 'жители на Корча'.

В посочените облици е налице стариен преглас, който има лексикализиран характер и не е повлиян от модела на прегласа на ятовата гласна *ѣ*.

г) Застьпниците на старобългарската задна ерова гласна *ъ* са два - *о* и *ъ*. Основен е гласната *о*, в която *ъ* рефлексира във всяка позиция на думата - както в коренна сричка, така и в сричка, оформяща префикс или суфикс (явленето е характерно за по-голямата част от югозападнобългарските говори): *бóчка*, *вóшка*, *сон*; *собран*, *сòбу*, *возиди*; *бéлток*, *вèток*, *крéвок*.

Рефлексът *ъ* < *ъ* се открива непосредствено до сонорите *r* и *l*, което предопределя появата му. Тук е налице аналогия с групите *-ър/-ръ*, *-ъл/-лъ*, които в диалекта са *-ър*, *-ъл*: *ължѝца*, *ържѝса* 'ръжда', *бри* 'ръж'; *вèтър*, *дòбър*, *йтър*, *тòпъл*.

д) На мястото на праславянските съчетания **tj*, **dj* наследници са *шч*, *жс*: *гàшичи*, *гурèшча*, *èшче*, *кàшича*, *сфèшча*, *съшчо*; *вèжка*, *мèжка*, *сàжси*, *чùжса*.

3. В областта на морфологията най-характерни черти са:

а) В говора често срещаме "страни" конструкции, чието

граматично значение се свързва с категорията определеност. Тези облици са съчетания от показателно местоимение и членувано съществително име. Намиращото се на второ място име не е обособена част на стоящото пред него местоимение и между тях няма пауза.

И му_пèе жёнте, дур зборбàтва 'замества' татùа чùпката ' момичето'. Сётне татùй жёнте, шò му_грèде 'иде' одрòка да_е_праве татùа работа, ё_о_фàти, ё_о_напрай къй пèшик 'толям хляб' и ё_о_покрìе тàмо о_тòплото. Татùо сланùдоко 'мая от нахут' сàка да_сей сàйто навечёра.

В тези собствено диалектни конструкции откриваме интересна съчетаемост на едновременна показателност и определеност. Показателните облици заедно с членувани съществителни имена са формалният израз на особена определеност във връбнишкия говор. Този особен вид определеност е уточняваща, конкретизираща, актуализираща. По форма можем да я наречем плеонастична.

В посочените конструкции се предпочитат показателните облици с модификационни морфеми, тъй като при тях е налице и локален признак. Така съответната конструкция носи информация за изключителна познатост и близост на обекта спрямо говорещия за него.

б) Демонстративната местоименна система на говора е негова собствена диалектна особеност. Тази система трудно можем да уеднаквим с един от двата типа - двучленна или тричленна, тъй като не откриваме противопоставяне между различни показателни морфеми. Налице е само една коренна морфема с показателно значение *-т*. Въпреки наличието на единствен коренен формант не можем да определим системата от показателни местоимения и като абсолютно едночленна. Освен наличието на местоименни облици с обикновени показателни функции диалектът представя и интересни сраствания от форми с демонстративно значение.

Посочената особеност характеризира системата на показателните местоимения за лица и предмети. Първоначално тя е едночленна с демонстративен елемент *-т*.

Ед. ч.	м. р. <i>той</i> // <i>тòа</i>
	ж. р. <i>тàа</i> // <i>тàйа</i>
	ср. р. <i>тòа</i> // <i>той</i>

Мн. ч.   *тùе* // *тùа*
(за трите рода)

В общобългарски план тази система сама по себе си е оригинална и различна. От едночленна тя днес има втора подсистема (представена в два вида фонетични варианта):

	м. р. <i>тату́ко</i> // <i>тоту́ко</i>	
I Ед. ч.	ж. р. <i>тату́ка</i>	Мн. ч. <i>тату́ки</i>
	ср. р. <i>тату́ко</i>	(за трите рода)
	м. р. <i>тату́о</i> // <i>тоту́о</i>	
II Ед. ч.	ж. р. <i>тату́а</i> // <i>тату́йа</i>	Мн. ч. <i>тату́й</i>
	ср. р. <i>тату́о</i> // <i>тату́йо</i>	(за трите рода)

Облиците от нововъзникналата подсистема са пак с коренна морфема *-т-*, но строежът им е по-сложен от този на обикновените показателни местоимения. Заедно с това към демонстративното значение в тях откриваме и локално указание за близост.

в) При съществителните имена от среден род интерес представя изключително продуктивното окончание за мн. ч. *-енѝшча*. С него образуват форми за мн. ч. както двусрочни, така и многосрочни съществителни имена от ср. р.: *бебенѝшча, временѝшча, грозийнѝшча, гърненѝшча, магаренѝшча, мнученѝшча, сиренѝшча, шилеженѝшча*.

- г) Липса на падежни остатъци при имената.
- д) Отсъствие на инфинитивни форми.
- е) Отсъствие на минало свършено и несвършено дејствено причастие.
- ж) Липса на преизказно наклонение. Несвидетелските действия се предават чрез изявителни глаголни форми.
- з) Специфична диалектна особеност са парадигмите на бъдеще време в миналото и бъдеще предварително време в миналото.

В говора бъдеще време в миналото се образува от личните форми на глагола *сàкам* в минало несвършено време, частицата *да* и облиците за сегашно време на спрегаемия глагол. Спомагателният глагол *сàкам* има морфологична семантика, съвпадаща с граматичната семантика на книжовния глагол *ща* - 'искам'. Личните му форми в конструкциите за бъдеще време в миналото лексикално са десемантизирани, както и на *ща* в книжовните облици.

Ед. ч.

1 л. *сака॒е (сакé) да_ми́я (жѝва, чѝтам)* -
щях да мия (живея, чета)

2 л. *сака॒ше да_ми́еш (жѝвииш, чѝташ)* -

щеше да миеш (живееш, четеш)

3 л. *сака॒ше да_ми́е (жѝвии, чѝтана)* -

щеше да мие (живее, чете)

Мн. ч.

1 л. *сака॒аме да_ми́еме (жѝвиме, чѝтаме)* -
щяхме да мием (живеем, четем)

2 л. *сака॒ате да_ми́ете (жѝвите, чѝтате)* -
щяхте да миете (живеете, четете)

3 л. *сака॒е да_ми́е (жѝвие, чѝте)* -
щяха да мият (живеят, четат)

Формите за бъдеще предварително време в миналото са съчетания от глагола *сакам* в минало несвършено време, частицата *да*, глагола *имам* в сегашно време и минало страдателно причастие в среден род. Облиците фактически съдържат бъдеще време в миналото на глагола *имам* и неизменяемата форма за среден род на миналото страдателно причастие.

Ед. ч.

1 л. *сака॒е да_имам излезено* -
щях да съм излязъл, -а, -о

2 л. *сака॒ше да_имаш излезено* -
щеше да си излязъл, -а, -о

3 л. *сака॒ше да_има излезено* -
щеше да е излязъл, -а, -о

Мн. ч.

1 л. *сака॒аме да_имаме излезено* -
щяхме да сме излезли

2 л. *сака॒ате да_имате излезено* -
щяхте да сте излезли

3 л. *сака॒е да_име излезено* -
щяха да са излезли

и) В говора е налице омонимия между бъдеще време в миналото и условно наклонение.